

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

СИЛАБУС

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ІКОНОПИСУ

Ступінь вищої освіти:	перший (бакалаврський)
Галузь знань:	03 Гуманітарні науки
Спеціальність:	034 Культурологія
Освітньо-професійна програма:	Культурологія
Освітня кваліфікація:	Бакалавр культурології
Професійна кваліфікація: індустрій	Фахівець з аналітики культури та креативних індустрій

ЗАТВЕРДЖЕНО
Протокол засідання кафедри культурології
№ 1 від «3» вересня 2020 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	03 Гуманітарні науки 034 Культурологія Культурологія Бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 180/6		Рік навчання - четвертий
		Семестр – 7
		Лекції – 30 год.
ІНДЗ: немає	Практичні (семінарські) – 30 год.	
	Самостійна робота – 110 год.	
	Консультації – 10 год.	
		Форма контролю: залік (7 семестр)

II. Інформація про викладача

Прізвище, ім'я та по батькові: Головей Вікторія Юрївна.

Науковий ступінь: доктор філософських наук.

Вчене звання: професор.

Посада: завідувач кафедри культурології, професор.

Контактна інформація: 067 3343073, 095 5918009; golovey.viktoriya@eenu.edu.ua

Дні занять: лютий-червень 2021

З розкладом можна ознайомитись на офіційному сайті СНУ ім. Лесі Українки, зокрема за посиланнями: <https://vnu.edu.ua/uk/articles/testoviy-dostup-case-files-collection> ;
<http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис дисципліни

1. Анотація

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Історія і теорія іконопису» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності «Культурологія». Вивчення дисципліни сприятиме поглибленню розуміння сутності ікони, її соціокультурних функцій, ролі і значення в процесах історичного розвитку людства, формування культурної ідентичності, духовного становлення особистості.

Зміст курсу. Поняття «ікона» та «іконічність». Історичні прообрази ікони в культурах Стародавнього Сходу та в елліністичній культурі. Погребальна маска. Фаюмський портрет. Фрески в Дура-Европос. Коптська ікона. Мистецтво катакомб. Метафізика ікони у візантійській духовній традиції. Особливості православного іконографічного канону. Композиція ікони. Символічне значення “оберненої перспективи”. Місце іконопису в храмовому синтезі мистецтв. Типологія релігійно-сакральних та соціокультурних функцій ікони. Проблема канонічності в сучасному ікономалюванні: співвіднесення традиції та інновації. Типологія іконописної символіки. Символіка композиції. Символіка кольору. Знаково-геометричні символи. Символічна структура іконостасу та настінного храмового розпису. Історичний розвиток іконопису. Візантійська ікона. Іконопис епохи Київської Русі. Розвиток ікономалювання у північно-східних руських землях. Творчість Феофана Грека, Андрія Рубльова, Діонісія. Особливості розвитку іконопису в українських землях. Феномен української ікони. Волинська ікона. Основні тенденції розвитку сучасного українського іконопису. Ікона в контексті сучасної культури.

2. Пререквізити

Вивчення курсу передбачає використання знань, набутих із таких навчальних дисциплін як «Культура і релігія», «Культура європейського Середньовіччя», «Українська культура в європейському контексті», «Культура Нового часу», «Матеріальна й нематеріальна культурна спадщина» та ін.

3. Постреквізити

Дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння і навички, що здобуваються в процесі вивчення цієї дисципліни: «Культура Волині», «Сучасна культура», «Актуальне мистецтво в контексті сучасної культури» та ін.

4. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу – вивчення історичного становлення та сутнісних характеристик іконопису в контексті світової та української культури, релігійно-сакрального та соціокультурного значення ікони.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є формування вмінь та навичок культурологічного аналізу динаміки історичного розвитку ікони та іконографічних особливостей іконопису; висвітлення символічної природи, художньо-естетичної специфіки та релігійно-сакральних функцій ікони; знайомство з історією теоретичного осмислення ікони в богословських та філософсько-культурологічних джерелах.

5. Результати навчання.

Загальні компетентності

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність працювати автономно.

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 2. Здатність визначати ступінь цінності та унікальності об'єктів культури у українському та міжнародному контекстах.

СК 4. Здатність розуміти та інтерпретувати джерела культури (писемні, речові, візуальні) з урахуванням різних контекстів (історичного, соціального, антропологічного, політичного, релігійного, екологічного тощо).

СК 5. Здатність використовувати різноманітні джерела інформації та методологічний апарат культурології для виявлення, аналізу культурних потреб суспільства.

СК 8. Здатність створювати аналітичні звіти, розробляти рекомендації та генерувати проекти (культурно-мистецькі, художні та дозвіллієві) щодо об'єктів професійної діяльності, використовуючи актуальну нормативну основу.

СК 9. Здатність оцінювати матеріальну та духовну цінність об'єкта культурної спадщини різних історичних періодів та географічних ареалів.

Програмні результати навчання

ПРН 4. Знати та розуміти теоретичні підходи до визначення культури, її проявів та форм існування.

ПРН 5. Збирати, упорядковувати та аналізувати інформацію щодо культурних явищ, подій та історико-культурних процесів.

ПРН 8. Інтерпретувати культурні джерела (речові, друковані, візуальні, художні) з використанням спеціальної літератури та визначених методик, аргументовано викладати умовиводи щодо їх змісту.

ПРН 11. Здійснювати експертну оцінку культурних об'єктів за заданими критеріями та

надавати рекомендації щодо їх соціальної актуалізації.

В результаті вивчення дисципліни студент має

знати:

- теоретичні засади іконографічного канону;
- сутнісні особливості та функції ікони;
- видову та стильову специфіку іконопису;
- причини і наслідки іконоборства;
- зміст понять “канон”, “образ-символ”, “іконографія”, “іконологія”;
- тенденції розвитку ікономалювання в сучасній культурі.

вміти:

- аналізувати історичний розвиток іконопису в культурному контексті;
- характеризувати специфіку художньої мови ікони;
- розкрити значення іконописної символіки;
- визначати іконографічний тип іконописного зображення, проаналізувати його структуру.

6. Структура навчальної дисципліни.

Таблиця 2.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лек.	Практ. (Семін.)	Конс.	Сам. роб.	* Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Генезис ікони та її теоретико-догматичне обґрунтування						
Тема 1. Іконопис як сакральне мистецтво.	15	2	2	1	10	ВП/4
Тема 2. Історична генеза іконопису.	19	4	4	1	10	ВП/4
Тема 3. Богословська теорія ікони у візантійській духовній традиції.	21	4	4	1	12	ВП/4
Тема 4. Релігійно-сакральні та соціокультурні функції ікони.	17	2	2	1	12	ДС/4
Тема 5. Особливості іконографічного канону та символіки ікони.	19	2	4	1	12	РМГ/4
Разом за змістовим модулем 1	91	14	16	5	56	20
Змістовий модуль 2. Історичний розвиток іконопису						
Тема 6. Візантійська ікона.	21	4	4	1	12	ПР/4
Тема 7. Іконопис епохи Київської Русі.	15	2	2	1	10	ВП/4
Тема 8. Ікономалювання у північно-східних руських землях. Творчість Феофана Грека, Андрія Рубльова, Діонісія.	21	4	4	1	12	ПР/4
Тема 9. Українська ікона.	17	4	2	1	10	ВП/4
Тема 10. Ікона в контексті сучасної культури.	15	2	2	1	10	ПР/4
Разом за змістовим модулем 2	89	16	14	5	54	20
Усього годин	180	30	30	10	110	40
Модульна контрольна робота 1						30
Модульна контрольна робота 2						30
Всього годин						100

*Форми контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, РМГ – робота в малих групах, ВП – відповіді на питання; ТР – тренінг, ПР – презентація, МКР / КР – модульна контрольна робота/контрольна робота, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

7. Завдання для самостійного опрацювання.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Історіографія наукових досліджень в галузі теорії ікони. Проаналізувати зміст поняття «іконічність» за книгою В. Лєпахіна «Ікона та іконічність».	10
2	Усталення догматичного вчення Церкви як передумова генези християнського іконопису.	10
3	Ісихазм та його вплив на розвиток ікономалювання.	12
4	Теорія “зворотної перспективи” та її символічне значення.	12
5	Семіотичний підхід до аналізу знаково-символічної структури ікони.	12
6	Причини і наслідки візантійського іконоборства.	12
7	Іконографія мозаїчного та фрескового оздоблення Софії Київської.	10
8	Причини занепаду традицій іконопису візантійського стилю у північно-східних руських землях у XVII-XVIII ст.	12
9	Особливості Волинської ікони. Творчість іконописця Йова Конзелевича.	10
10	Вплив іконопису на розвиток художньої культури XX століття.	10
	Разом	110

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Відвідування занять студентами є обов'язковими, допускаються пропуски занять з поважних причин (хвороба студента, сімейні обставини тощо).

Теми пропущених занять повинні бути відпрацьовані студентом самостійно і здані викладачу у вигляді індивідуальних завдань. Якщо студент має вагомі причини, що не дозволяють йому систематично відвідувати заняття, він може перейти на вільний графік з дозволу декана факультету.

Політика щодо академічної доброчесності. Підготовані студентом індивідуальні завдання (*проблемні завдання, реферати, творчі роботи, есе*) мають продемонструвати поглиблене вивчення джерел, змістовність і глибину розкриття теми, творчий підхід і самостійність мислення, оригінальність висновків. За потреби студент може отримати консультацію у викладача у позааудиторний час. Студенти мають дотримуватись етичних норм академічної доброчесності та не допускати обману й академічного плагіату. Під академічним плагіатом розуміється оприлюднення (частково або повністю) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення текстів інших авторів без відповідного посилання (цитування). подання робіт, які є не вашими особистими розробками, копіювання чужих ідей без відповідного цитування.

Політика щодо дедлайнів (крайній термін) та перекладання. Підсумковий іспит проводиться в терміни, визначені деканатом у 1-му семестрі. Студентам, що не з'явилися на екзамен з поважних причин дозволяється перекладання в інший термін, встановлений деканатом. Третя й остання спроба складання заліку відбувається за присутності комісії з трьох викладачів, яких визначає деканат, включаючи викладача, який викладав дисципліну.

Методи та засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль, завданням якого є перевірка студентами вивченого матеріалу, визначення ступеня його засвоєння, вироблення навчальних та дослідницьких навичок, формування вміння самостійної роботи з культурологічними джерелами та спроможності їх осмислення і інтерпретації; а також вироблення навичок письмової та усної самопрезентації.

Поточний контроль здійснюється за такими напрямками:

- ✓ контроль за систематичністю та активністю роботи на семінарських заняттях (усне та письмове опитування);
- ✓ контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання поза рамками аудиторних занять (індивідуальні співбесіди);
- ✓ контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання у вигляді контрольних завдань.

Проміжний модульний контроль здійснюється у формі написання контрольних робіт, або ж презентацій, розробки власного проєкту. На модульну контрольну роботу виносяться питання, розглянуті під час вивчення змістового модуля на лекціях, семінарах і самостійно.

Максимальна кількість балів,

яку може отримати студент за види навчальних робіт:

Практичні заняття – (участь у дискусії – 3 бали, робота в малих групах 3, відповідь на питання – 3 бали, презентація – 4 бали) – всього 40 балів;
 модульна контрольна робота 1– 30 балів;
 модульна контрольна робота 2 – 30 балів.

Критерії оцінювання:

Практичних занять:

- змістовність, глибина висвітлення проблеми;
- логічна послідовність викладу матеріалу;
- підкріплення викладу конкретними прикладами;
- власна точка зору на проблему;
- засвоєння категоріального апарату;
- опрацювання джерел з теми заняття;
- вміння зробити висновки, узагальнення;
- активна участь в обговоренні та дискусіях.

Самостійної та індивідуальної роботи (проблемні завдання, творчі роботи, презентації, проєкти):

- поглиблене вивчення джерел,
- актуальність та складність обраної проблеми;
- змістовність, глибина розкриття теми;
- дотримання принципів академічної доброчесності;
- форма презентації;
- творчий підхід, самостійність мислення.

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового семестрового контролю є залік. Якщо сума балів за поточні оцінки, презентації та модульні контрольні становить не менше 75 балів, то за згодою студента вона може зарахуватися як підсумкова оцінка з дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає залік. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Залік складається в усній формі. Студенти в довільному порядку отримують по 3 залікових питання (по одному питанню з кожного модулю) і дають відповіді. Повна відповідь на одне питання оцінюється максимально в 20 балів. Отримані бали за відповіді на залікові питання (макс. 60 балів) додаються до балів, отриманих упродовж поточного семестрового навчання (макс. 40 балів), і так формується підсумкова оцінка з предмету (макс. 100 балів).

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всівидинавчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

Основна література:

1. Александрович В. Холмська ікона Богородиці. Львів, 2001. 76 с.
2. Антоненко В.Г. Искусство и религия / В.Г. Антоненко. – К., 1980. – 112 с.
3. Бердяев Н. Смысл творчества / Н. Бердяев. – М., 1989. – С. 261-286 (розділ “Искусство и теургия”).
4. Бобров Ю.Г. Основы иконографии древнерусской живописи. М.СПб., 1995. 208 с.
5. Булгаков С. Икона и иконопочитание / С. Булгаков. – М.: Русский путь, 1996. – 160 с.
6. Бычков В.В. Малая история византийской эстетики / В.В. Бычков. – К.: «Путь к истине», 1991. – 407 с.
7. Бычков В.В. Эстетика Отцов Церкви / В.В. Бычков. – М.: «Ладомир», 1995. – 593 с.
8. Головей В. Ю. Сакральне в мистецтві : пролеми образотворчої репрезентації / В. Ю. Головей. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2012. – 420 с.
9. Головей В.Ю. Онтологія сакрального мистецтва // Науковий вісник ВДУ. 2006. № 3. С. 97-102.
10. Головей В.Ю. Сакральне мистецтво: функціональний аспект // Науковий вісник ВДУ. – 2006. – № 5. – С. 230-234.
11. Головей В.Ю. Українське сакральне малярство: традиції і сучасність // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник: 2009 р. В 2-х кн. – Кн.ІІ. – Львів: Логос, 2009. – С.392-397.
12. Жовтовский П. М. Художне життя на Україні в XVI-XVIII ст. К., 1983. 200 с.
13. Креховецький Я. Богослов'я та духовність ікони Я. Креховецький. – Львів, 2000. – 152 с.
14. Лазарев В.Н. История византийской живописи / В.Н. Лазарев. – М., 1986. – 598 с.
15. Лепяхін В. Икона та іконічність / В. Лепяхін. – Львів, 2001. – 288 с.
16. Логвин В.Н. Софія Київська / В.Н. Логвин. – К., 1971. – 86 с.
17. Логвин Г., Міляєва Л., Свенцицька В. Український середньовічний живопис. К., 1967. – 120 с.
18. Лосский В.Ю. Очерк мистического богословия Восточной Церкви / В.Ю. Лосский. – М., 1991. – С. 240-249.
19. Мистецтво Київської Русі. – К., 1989. – 346 с.
20. Мистецтво української діаспори. – К., 2002. – 218 с.
21. Макаров А. Краса українського барокко / А. Макаров. – К., 1994. – 288 с.
22. Овсійчук В.А. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII ст. / В.А. Овсійчук. – К., 1985. – 478 с.
23. Овсійчук В.А. Майстри українського бароко / В.А. Овсійчук. – К., 1991. – 400 с.
24. Откович М. Колір в іконі. К., 2001. 94 с.
25. Панофский Э. Перспектива как «символическая форма» [пер. с нем. И. Хмелевских, Е. Козина] – СПб. : Азбука-классика, 2004. – 336 с.; ил.
26. Покровский Н.В. Очерки памятников христианского искусства. СПб., 1999. 412 с.
27. Степовик Д. Иконография й іконологія. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003. С. 62-90.
28. Степовик Д. Історія української ікони X-XX століть. К., 1996. С. 99-122.

Додаткова література:

1. Абрамович С.Д. Церковне мистецтво: Навч. посібник. – К., 2005. – 98 с.
 2. Алпатов В.М. Древнерусская иконопись. М., 1974. – 278 с.
3. Бычков В.В. Икона и русский авангард начала XX века / В.В. Бычков // Корневище ОБ. Книга неклассической эстетики. – М., 1998. – С. 58-75.
4. Вейдле В.В. Крещальная мистерия и раннехристианское искусство // Вейдле В.В. Умирание искусства. – СПб., 1996. – 336 с.
 5. Павлов В.В. Египетский портрет I-IV веков / В.В. Павлов. М., 1975. – 168 с.
6. Успенский А.А. Богословие иконы православной Церкви / Б. А. Успенский. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 360 с.
7. Флоренский П. Иконостас / П. Флоренский // Философия русского религиозного искусства. – М., 1993. – С. 265-280.
8. Эрн В. Письма о христианском Риме / В. Эрн // Наше наследие – 1991. – № 2. – С. 116 – 134.
9. Яковлев С. Г. Мистецтво і світові релігії / С. Г. Яковлев. – К.: Вища школа, 1989. – 224 с.

Інтернет-джерела

http://volyn-museum.com.ua/index/muzej_volinskoji_ikoni/0-11

[www. newacropolis.org.ua](http://www.newacropolis.org.ua)

<https://nml.com.ua/museum/natsionalniy-muzeu-u-lvovi-imeni-andreya-sheptitskogo/>

Релігійно-інформаційна служба України <https://risu.ua/>

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Портал:Християнство>